

TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI'NIN MAZLUM MİLLETLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Uğur BAYSAL*

Özet

XX. yüzyılda yeryüzü nüfusunun büyük çoğunluğunun kabaca dörtte üçü Doğu'da yaşamaktaydı. XVI. Yüzyıldan beri sömürge yarışı içerisinde olan Batılı devletler, bu yüzyılda Doğu'nun tamamını sömürgeleştirdikten sonra Doğu ile Batı'nın kesiştiği noktada bulunan, I. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrılan ve daha önce çeşitli gizli antlaşmalarla paylaşılan Osmanlı Devleti'nin topraklarını da işgal ettiler. Bu işgallerle beraber Batı ve Doğu, tam olarak ikiye ayrılırken, emperyalist düzenin hâkimiyeti pekişmişti.

İtilaf Devletleri başka bir deyişle Batılı Devletler, I. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsız yaşama hakkını Türk Milleti'nden esirgemiş, dolayısıyla Türkler ve Mazlum Milletler aynı yazgıyı ve kaderi paylaşmıştı. Tarihsel kırılmanın yaşandığı ve Doğu ile Batı'nın kavşağındaki Anadolu'da, Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Türk Kurtuluş Savaşı bütün Mazlum Milletlerin umudu olmuştur. Anadolu'daki Emperyalist devletlere karşı mücadele sadece Türk Milleti'nin değil, aynı zamanda bütün Mazlum Milletlerin geleceğini belirleyecekti. Kurtuluş Savaşı süresince ulusal ve uluslararası bütün aktörlerden faydalanılmaya çalışılmıştı. Örneğin Batı emperyalizmiyle ideolojik savaş hâlinde olan Sovyet Rusya'yla en geniş anlamda iş birliği ve ittifak yapılmıştı. Anadolu Hükümeti ile Türk Dünyası arasındaki yakın iş birliği ve dayanışma başka bir yardımlaşmanın örneği olmuştur. Yine Irak, Suriye ve Arap ülkeleriyle ilişkilerin gelişmesi ve birliktelik halinde olunması emperyalist cepheye karşı mesaj taşımaktaydı. Kurtuluş Savaşı süresinde tüm imkân-sızlıklara karşın bu mücadeleyi yürütmeye kararlı olan Mustafa Kemal Paşa, Mazlum Milletlere imkân ve olanakları ölçüsünde yardım etmiş, diğer taraftan onların da Anadolu Hükümeti'ne destek ve katkıları az olmamıştır.

Bu süreçte Mazlum Milletler kendi bağımsızlık davalarını Türk Kurtuluş Savaşı ile ilişkilendirdi. Kurtuluş Savaşı üçüncü dünya ülkesi olarak adlandırılan Mazlum Milletlere ilham ve esin kaynağı oldu. Söz konusu çalışma, bahsedilen bu mücadele boyutunun etkilerini ele almaktadır.

* Dr., İletişim: baysalugur@yahoo.com.

Anadolu Mecmuası
2/III, Nisan 2023, s. 19-46.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı, Mazlum Milletler, Emperyalizm, İngiltere.

THE EFFECT OF TÜRKİYE LIBERATION WAR ON OPPRESSED NATIONS

Abstract

In the 20th century, roughly three-quarters of the world's population lived in the East. Western states, which have been in the colonial race since the 16th century, also occupied the lands of the Ottoman Empire, which was located at the intersection of the East and the West, which was defeated in the First World War and shared with various secret treaties before. With these occupations, the West and the East were divided entirely into two while the dominance of the imperialist order was consolidating.

The Entente Powers, in other words, the Western Powers denied the Turkish Nation the right to live independently after this world war. Therefore, Turks and Oppressed Nations shared the same fate and destiny. The Turkish War of independence under the leadership of Mustafa Kemal Pasha has been the hope of all Oppressed Nations in Anatolia, where the historical break is experienced and at the crossroads of East and West. The struggle against the imperialist states in Anatolia would determine the future not only of the Turkish Nation but also of all Oppressed Nations. During the War of Independence, it tried to benefit from all national and international actors. For example, cooperation and alliance in the broadest sense have been made with Soviet Russia, which is at ideological war with Western imperialism. The close cooperation and solidarity between the Anatolian Government and the Turkish World has been another example of cooperation. Again, the development of relations and cooperation with Iraq, Syria, and Arab countries carried a message against the imperialist front. Mustafa Kemal Pasha, who was determined to carry out this struggle despite all the impossibilities of the War of Independence, helped the Oppressed Nations as much as possible. On the other hand, their support and contribution to the Anatolian Government have not been less.

In this process, the Oppressed Nations associated their cause of independence with the Turkish War of Independence. The War of Independence was a source of revelation and inspiration for the Oppressed Nations, which is called the third world country. This study deals with the effects of this struggle dimension.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, War of Independence, Oppressed Nations, Imperialism, England.

Giriş

Batılı Devletler, I. Dünya Savaşı öncesi Avrupa'nın "*Hasta Adamı*" olarak nitelendirdikleri Osmanlı Devleti'ni, söz konusu savaşın ganimeti olarak gördü. Bundan dolayı İtilaf devletleri savaş öncesi, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğüyle ilgili barış ve iş birliği teşebbüslerini kabul etmediler. Ummadıkları şekilde Türk Milleti I. Dünya Savaşı'nda olağanüstü başarılar elde etti ve savaşın iki yıl uzamasına sebebiyet verdi. Bununla beraber İttifak Devletleri I. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrılınca, Osmanlı Devleti'nin ileri gelenleri ile İtilaf devletleri arasında Mondros Ateşkes Antlaşması imzalandı.¹ Osmanlı Devleti'nin İttifak devletleri arasındaki en ağır şartları taşıyan ateşkes antlaşmaya mecbur bırakılması, savaş sırasındaki gösterdiği başarıyla ilgiliydi. Anılan antlaşmaya göre; İtilaf devletleri stratejik olarak gördükleri her yeri işgal edebilirdi. Osmanlı Devleti ateşkes antlaşmasını imzalamadan bile, bu ateşkes antlaşmasına aykırı olarak İngiltere Musul vilayetini işgal etti. Bununla beraber fırsattan istifade etmek isteyen Osmanlı tebaası bile toprak elde etmek için, İngiliz Avam Kamarası'na müracaat etmekten geri kalmadı.

Öte yandan Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşmaya gelince İtilaf devletleri kendi çıkarlarını ön plana alarak hareket etmişlerdir.²

¹ Ali İhsan Gencer-Sabahattin Özel, **Türk İnkılap Tarihi**, 10. bs., İstanbul, Der Yay., 2005, s. 60-63; Halil Paşa, **İttihat ve Terakki'den Cumhuriyete Bitmeyen Savaş**, Haz: M. Taylan Sorgun, Kamer Yay., İstanbul 1997, s. 192-193.

² İngiltere ve Fransa arasında 3 Ocak 1916'da imzalanan Sykes-Picot Antlaşması Osmanlı topraklarının bu iki devlet arasında paylaşılmasını kapsamaktaydı. Antlaşmanın geçerli olması, Rusya tarafından da onaylanmasına koşuluna bağlıdır. Rusya da Kuzeydoğu Anadolu'daki toprak isteklerinin kabul edilmesi şartıyla bu antlaşmayı onaylayacağını bildirmiş, sonuçta 10-23 Ekim 1916 tarihleri arasında kesin şeklini alan Sykes-Picot Antlaşması imzalanmıştı. Buna göre, Adana, Antakya bölgesi, Suriye kıyıları ve Lübnan Fransa'ya, Musul hariç Irak İngiltere'ye bırakılmıştı. Bu iki devletin Rusya ile yaptıkları Petrograd Protokolü ile Rusya'nın payına Boğazlar bölgesine ek

İngiltere'nin İzmir ve çevresini İtalya yerine Yunanistan'a vermesi mevcut olan görüş ayrılığının daha fazla derinleşmesine neden oldu. Bununla beraber Fransızlara verilmesi öngörülen Kerkük vilayetinin, İngiltere tarafından işgal edilmesiyle Fransa ve İngiltere arasında da olumsuz rüzgârlar esmeye başladı.

Bağımsızlığına düşkün olan Türk Milleti, gizli antlaşmalarla belirlenen Türk topraklarının paylaşılmasına karşı mücadele edecekti. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla beraber Kurtuluş Savaşı'nın ilk evresi başladı.³ Sivas Kongresi sırasında Amerikan ve İngiliz Mandası savunulmuşsa da Mustafa Kemal Paşa'nın ağırlığını koymasıyla bu teklifler kabul edilmemiş, ne pahasına olursa olsun tam bağımsızlık dışındaki bütün seçenekler reddedilmiştir.⁴

Mustafa Kemal Paşa'nın, Kurtuluş Savaşı sırasında Mazlum Milletler olgusunu ortaya atması tesadüf değildir. O, Türk Milleti'nin bağımsızlık davasını bütün imkansızlıklara rağmen yürütmeye kararlıydı. Le Temps muhabiri Marie-Laure Oiselet ile yaptığı röportajda bu gerçeği açıklamakta beis görmedi. *"...biz istiklal-i tam istiyoruz, hudud-u millimiz içinde, mesut ve müreffeh yaşamayı! Düvel-i Muaz-zama'nın, kendisine tanıdığı hakları, bize de tanımasını. Çünkü kürre-i arz, baştanbaşa, bizim gibi mazlum milletler doludur; onlar da bizim gibi kolonyalizmden ve emperyalizmden, bir gün gelecek, halas olacaklardır."*⁵ Burada da ifade edildiği gibi mazlum milletlerin sorunlarıyla ilgilenmek, Kurtuluş Savaşı'nın başından itibaren bilinçli olarak benimsenen bir ilkeydi.

olarak Trabzon'a kadar Doğu Karadeniz kıyıları ile Erzurum, Van ve Bitlis bırakılmıştı. Daha geniş bilgi için: Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2001)**, 3 bs., İstanbul, Der Yay., 1985, s. 398-399.

³ Aptülâhat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 190.

⁴ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk I**, C. VIII, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1981, s. 10.

⁵ Attilâ İlhan, **O Sarışın Kurt**, 11. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2007, s. 177.

Emperyalizmin Teorik Tanımı

Siyasi ve ekonomik olarak etkin bir devletin daha az etkin bir başka devlet üzerinde hakimiyet kurma süreci ve bunu sürdürmesi emperyalizm, izlediği bu siyaset ile başka oluşumlar üzerinde hakimiyet kuran daha güçlü yapı ise imparatorluk olarak isimlendirilmektedir.⁶

Koebner ve Schmidt 1840'lardan günümüze değin emperyalizmin on iki farklı anlamda kullanılmış olduğunu ifade etmektedir. Esasında emperyalizm kelimesi Latince "*imperator*" kelimesinden gelme olup, daha ziyade diktatör idareler, kuvvetli olarak merkezileşmiş idareler, gaddar ve keyfi yönetim metotları ile ilişkilendirilirdi. Modern zamanlardaki kullanımı 1830'larla beraber Fransa'da ortaya çıkarken, 1848'den sonra ise III. Napolyon'un despot uygulamalarını eleştirmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştı. Bu özellikle onun 1852-70 yılları arasında Fransa'yı elinde tutma biçimini de tanımlamaktaydı. Gelecekte, herhangi bir sebepten dolayı emperyal olarak isimlendirilen siyasi oluşumlar açısından İkinci Fransız İmparatorluğu'nun tarihi anlamda önemli bir iz bıraktığını söylemek yanlış olmayacaktır.⁷

İngilizler için ilk aşamada emperyalizm yabancı bir idare biçiminin iç politik meselesi yani Fransız kralının halkını yönetme şekliyen 1870'lerden itibaren bu terim İngiltere'de kullanılmaya başlanmış, artık İngiliz devlet adamı Benjamin Disraeli'nin İngiliz sömürge devletini güçlendirme ve yayılma politikaları "*emperyalistik*" olarak tanımlandı. Hatta sonraları İngiliz liberaller emperyalizmin büyüüne kapılmama konusunda yaptıkları uyarılarda Napolyon idaresini hatırlamaktaydılar.⁸

Emperyalizm kavramı, literatüre kapitalizmle birlikte girmektedir. Söz konusu terimin merkeze alındığı ilk teorilerde daha ziyade kapita-

⁶ Michael W. Doyle, **Empires**, Cornell University Press, New York 1986, s. 18.

⁷ Richard Koebner-Helmut Dan. Schmidt, **Imperialism, The Story and Significance of A Political Word**, Cambridge, Cambridge University Press, 1965, s. XIII.

⁸ R. Koebner-H. D. Schmidt, **Imperialism, The Story and Significance of A Political Word**, s. 1-2.

lizmle beraber anıldığını görmek mümkündür.⁹ Ancak uzun bir tarihsel süreç içerisinde bu yönetim sisteminin uygulanmasına şahitlik edilmektedir. Ne var ki, XX. yüzyılın başlarında bu ifadenin yerleşmeye başladığı görülmektedir.

Günümüz siyasi erklerinde biçim olarak değişmiş olmakla beraber sömürgeciliğin hala sürdüğünü iddia edilmektedir. Tarihsel anlamda ise bu uygulamanın antik çağdan modern zamanlara kadar yani devam eden bir süreç içinde farklı şekillerde görülmüş olduğunu, uluslararası ilişkilerin de en kapsamlı tartışma konularından biri haline gelerek insanlık tarihini utanç verici sayfalarla doldurduğu söyleniyordu. Sömürgeciliğin tüm yönleriyle sistematik bir şekilde uygulamaya koyulmasıyla alakalı ise kendisi de pek çok yabancı isim gibi XVI. yüzyıla işaret etmektedir.¹⁰

İngiliz Emperyalizmine Kısa Bir Bakış

Emperyalist devletlerin içerisinde “*Güneş Batmayan İmparatorluk*” olarak nitelendirilen İngiltere, Doğu’nun çoğunluğunu kontrol etmekteydi. İngiltere barındırdığı nüfus kompozisyonu açısından, en kalabalık Müslüman ülkesiydi. Diğer taraftan dünyadaki tüm Müslümanları egemenlik altına alma, bunun için her türlü vasıtaya başvurmak İngiliz dış politikasının temel ilkelerindendir. İngilizler Hindistan’a ticaret amacıyla gitmişler, daha sonra Fransızları saf dışı ederek buraya egemen olmuşlardı. Amaçlarına ulaşabilmek için, Osmanlı Padişah ve Halifesi’nin nüfusundan yararlanmayı da başarmışlardı. Hintlileri ellerinde bir çakı bile bırakmaksızın silahsızlandırmış, ayrıca cahil bırakmaya özen göstermiştir. İslamiyet’in eğitim ve uygarlıktan nefret ettiği, İngiltere’nin Müslümanların doğal koruyucusu olduğu inancını yaymışlardır. İngiltere üstelik kendi savaşlarını Hint Müslümanlarına yaptırdığı gibi, masraflarının büyük kısmını da onların sırtından karşılamıştı.¹¹

⁹ Andrew Erskine, **Roman Imperialism**, Edinburgh University Press, Edinburgh 2010, s. 4.

¹⁰ Ahmet Kavas, “Sömürgecilik,” *DİA*, C. 39, İstanbul 2009, s. 394.

¹¹ Sabahattin Özel, **Millî Mücadelede Mustafa Kemal Paşa’ya Karşı İngiliz Ajanları ve İşbirlikçileri**; Casustur Casus, Derlem Yay., İstanbul 2009, s. 15.

Batılı devletler, Hindistan'ın sahip olduğu uçsuz bucaksız pazarlarına, yeraltı ve yer üstü zenginliklerine göz dikti. Sadece Hindistan bile, Avrupa'nın nüfusuna eşdeğer hatta daha fazlası demektir. İngiltere'nin uzun yıllar Hindistan'ı sömürge sistemiyle yönetmesinin altında ekonomik sistemini tamamen kontrol etmesi yatmaktaydı. Ayrıca sömürdükleri ülkeyi çok iyi tanımaları ve demografik ve dini unsurlar arasındaki farklılıkları kışkırtmak bu düzenin sağlıklı işleminde başlıca araçlarıydı.

Sömürge düzeninin devam etmesi şu şekilde açıklanmaktadır: Bunda olağanüstü olan hiçbir şey yok. Hindistan'da halkın bir kısmı, diğer kısmına karşı İngiliz kapitalizminin iktidarı için saldırır. Eğer Hindistan'ın kuzey kısmında bir ayaklanma baş gösterirse güneyin köylüleri askere alınır ve onlar asker olarak kuzeydeki ayaklanmayı ezmek için kullanılır. Eğer batıdaki Hintliler ayaklanırsa, onların üstüne doğudaki Hintlileri gönderilir ve böylece onları birbirlerine karşı akıllıca kullanarak hepsi otorite altına alınır. *“Bize Hindistan'da devrimin kaçınılmaz olduğunu, Çünkü Hinduların açlıktan öldüğünü söylemeye gelen olursa onlara şu karşılığı veririz: İleri sürdüğünü kanıt inandırıcı değildir. Yaşamayı bilmiyorlarsa elbette ölecekler, ama bu mutlaka bir devrimle olmasını gerektirmez. İngiltere'de herkes isterse ölebilir. Bu demek değildir ki, devrim patlak vermek zorundadır.”*¹²

Emperyalist devletlerin sömürgelerini muhafaza etmenin en önemli enstrümanı ayrılıkları kışkırtmaktır. Emperyalizm aslında entrika yapmak ve kışkırtmak esasına dayanmaktadır. Örgütsüz toplumun köle toplum olacağı anlayışıyla hareket eden emperyalizm, bölgedeki Mazlum Milletlerin örgütlenmesini engellemek için her türlü vasıtayı kullandılar. Her türlü hakları ve özgürlükleri elinden alındı. Dahası efendilerine(!) hizmet etmekten ve kölelik yapmaktan başka bir görev biçilmedi. Dolayısıyla anılan koşullar altında Asya ve Afrika'da tam bağımsız statüsünde bir devlet yoktu. Sadece Afganistan ve İran yarı bağımsız bir devlet konumundaydı. Bahse konu devletler de emperyalizmin tehdidi ve tehlikesi altında bulunmaktaydı. Diğer bir ifadeyle

¹² **Birinci Doğu Halkları Kurultayı; Bakü 1920 (Belgeler)**, s. 62-63.

bu dönemde İngiliz emperyalizmi Afganistan ve İran üzerinde Demokles'in kılıcı gibi durmaktaydı.¹³

İngiltere'nin Hindistan'a gönderdiği görevliler hem subay hem yönetici hem de bilim adamı gibi çalışmaktaydı. Bu görevliler İngiliz Emperyalizminin devam etmesinde önemli sorumluluklar üstlenmekteydi. Dönemin Hindistan Masası Sekreteri John Morley, 1890'ların sonunda bir mektubunda belirttiği üzere, Lord Curzon ve diğer bazı başka gerçek emperyalistler, sürdürdükleri Emperyal yayılmacılığa, İngiltere'nin dünya liderliğini koruyabilmesi açısından karşı konulmaz bir zorunluluk, hatta büyük bir sorumluluk olarak bakmaktaydılar.¹⁴

Dünyanın efendisi ve jandarması rolündeki Batılı devletler, Doğu'yu boyunduruk altına almaya kararlıydı. Doğu ülkeleri birer birer Batı'nın pençesine düştüler. XX. yüzyıla girilirken Doğu'nun sömürgeleştirilmesi süreci büyük ölçüde tamamlanmıştı. Batı emperyalizmi Anadolu'da Türklere de bağımsız yaşama hakkını tanımak istemedi. Her ne pahasına olursa olsun Türk Milleti'ni boyunduruk altına almayı Batı sanki yeminliydi. Anadolu'nun da boyunduruk altına alınmasıyla Doğu'nun sömürgeleştirilmesi tamamlanmış olacaktı. Sömürüye dayalı barış düzeni kurulacaktı. Bu, Batı'nın, Doğu'ya dikte edeceği sözde bir barış olacaktı. Yer yuvarlığını Doğu-Batı diye, insanlığı da ezenle ezilen, sömürenler sömürülen, efendiyle uşak diye ikiye bölecekti. I. Dünya Savaşı sonunda Batı, bu büyük amacına ulaşmak üzereydi. Mustafa Kemal Paşa tam bu tarihsel dönüm noktasında, yani Doğu'nun sömürgeleştirilmesi sürecinin doruğa eriştiği bir sırada tarih sahnesine çıktı.¹⁵

Mazlum Milletlerin Genel Durumuna Kısa Bir Bakış

Kurtuluş Savaşı döneminde Mazlum Milletler sömürge ve yarı sömürge durumundaydı. Emperyalizme karşı çıkma fikri bile Mazlum Milletlerde unutulmaya yüz tutmuştu. Yarı sömürge kalmak bile onlar için büyük bir başarı ve hedefti. Bu durumda bağımsızlığı düşünmek

¹³ David Fromkin, **Barışa Son Veren Barış**, Haz. Mehmet Harmancı, Epsilon Yay., İstanbul 1994, s. 421.

¹⁴ Evgeny Sergeev, **The Great Game 1856-1907**, Washington-Baltimore, 2013, s. 27-28.

¹⁵ Şimşir, **Atatürk ve Üçüncü Dünya Ülkeleri**, s. 1904.

bir yana özerklik bile söz konusu dönemde yaşayan liderlerin halk önünde söyleyemeyeceği bir idealdi.

Türk Kurtuluş Savaşı başladığı zaman bütün Mazlum Milletler Emperyalist devletlerin sömürsü altında ezilmekteydi. Şöyle ki, Hindistan da Gandhi ve Cevahir Lal Nehru, sürekli bir şekilde sistematik baskıya maruz kalmakta dahası siyasi sebeplerle hapisteydiler. Hindistan'ın Amritsar şehrindeki İngiliz Kumandanı, şehir halkının İngiliz bayrağının önünden diz üstünde ve yerde sürünerek geçmelerini emretmiş ve bunu yaptırmıştı. Bu olay biraz dedikodu uyandırınca de, gerçi İngiliz Hükümeti İngiltere'ye çağırıldı. Ama bu sefer de İngiliz gazeteleri onun lehine yardım listeleri açtılar. İngilizler bu kişiyi onore ederek, büyük bir maddi yardım edinmesini sağlamıştır.

Fransa ise Atlas Afrika'sında hapishaneleri, hürriyet isteyen aydınlarla doldurmuştu. Fas Mücahidi Abdülkerim Madagaskar'da sürgündü. Mısırlı Milli Önder Zağlul Paşa da Okyanusta, İngilizlerin sürgünündeydi. Endonezya'da bir Hollandalı memuruna 18 hizmetçi düşmekteydi. Çinlilere Şanghay'da, Avrupalı mahallelerine, hatta şehir parklarına girmeleri yasaktı. Özetle ezenler, ezilenleri ezmeye devam etmekteydi.¹⁶

Mazlum milletlerin büyük çoğunluğu İslam dünyasından meydana gelmekteydi. I. Dünya Savaşı'na kadar İslam dünyasının çoğunluğu, Osmanlı Devleti'nin himayesi ve hoşgörüsü altında yaşayan Müslümanlar, Avrasya kıtasının çoğunluğunu teşkil etmekteydi. I. Dünya Savaşı başlayınca Müslümanlar iki kutba ayrıldılar. Bir tarafta İngiliz ve Fransız emperyalizminin himayesi altında bulunan Müslümanlar, diğer tarafta Osmanlı Devleti bünyesinde yer alan Müslümanlardı. Halife'nin cihat ilanıyla, İngiliz emperyalizmi altındaki Müslüman dünyasının İngiltere'ye karşı ayaklanacağı düşünülmekteydi. Fakat I. Dünya Savaşı sırasında, Halife'nin cihat ilanı Müslüman dünyası tarafından yeterince ilgi görmedi. İngiltere, Fransa ve Rusya bayrakları adı altında Müslümanlar Osmanlı Devleti'ne karşı savaştılar. İtilaf devletleri Müslüman dünyasının yardımını sağlamak için bağımsızlık

¹⁶Ahmet Şükrü Esmel, "Atatürk ve Asya," **Ulus**, S. 2646, 20.11.1938, s. 3; **Birinci Doğu Halkları Kurultayı, Bakü 1920 (Belgeler)**, 3. bs., Kaynak Yayınları, İstanbul 1999, s. 60-70.

vaadinde bulunmuştu. Yoğun propagandaya maruz kalan Müslümanlar, İngiltere bayrağı altında savaştılar.

Öte yandan I. Dünya Savaşı bittiğinde İslam dünyası büyük bir ihanete uğramıştı. Emperyalizmin oyununa gelmişler, bağımsızlık sözü tutulmamıştı. Gerçekten savaşın bitmesine rağmen, İslam dünyasının konumunda bir değişiklik yaşanmamıştır. Hindistan, Arabistan, Irak, Suriye ve diğer yerlerde İngiltere ve Fransa'ya karşı büyük bir güvensizlik oluşmuştur. Hatta bu memnuniyetsizlik İngiltere ve Fransa'ya karşı yer yer direniş hareketleriyle kendini göstermiştir.

Sonuç olarak Doğu ulusları yeni yeni milli benliklerini bulmaya başladılar. Mazlum Milletler kendi kültürünü, inancını ve kaderini yaşamak hedefindeydi. Artık sömürölmek, ezilmek ve Emperyalist devletlerin amacını gerçekleştirmek için asker olmak istememekteydi. Doğu'nun her yerinde bu değişiklik hissedilmeye başlandı. Hindistan, Afganistan, Fas, Irak ve Arabistan'da milli bir uyanış hareketi gözlenmekteydi.

Türk Kurtuluş Savaşı ile Mazlum Milletler Arasındaki Etkileşim

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılınca, akabinde İtilaf devletleri Osmanlı Devleti'nin stratejik topraklarını işgal etmeye başladılar. I Dünya Savaşı sonrası oluşturulacak dünya düzeninde, Wilson İlkeleri temel alınacaktı, bu durumda söz konusu işgallerin hukuksal ve meşru bir yanı yoktu. Başka bir ifadeyle I. Dünya Savaşı'nı prensip olarak bitiren Wilson İlkeleri, İtilaf devletleri tarafından Türklere çok görölmüştü. Dahası İttifak devletleri içerisinde en ağır ateşkes antlaşmasına Osmanlı Devleti mahkûm edilmiş ve İtilaf devletlerinin çıkarlarını keştiği her yer işgal edilmeye başlanmıştı. Önce İzmir'in Yunanistan tarafından işgali ve daha sonra İstanbul'un İngiltere tarafından işgal edilmesi, Mazlum Milletlerde büyük bir tepkiye neden olmuştu.¹⁷

Mustafa Kemal Paşa'nın bu olağanüstü dönemde Emperyalist devletlere ve onların işbirlikçisi Yunanistan'a karşı Türk Kurtuluş Savaşı'nı başlatması hem Müslüman dünyasının hem de Müslüman

¹⁷ **Türk Dış Politikasında 50. Yıl, Kurtuluş Savaşımız (1919-1922)**, Haz: Dışişleri Bakanlığı, Ankara 1973, s. 11.

olmayan milletlerin büyük bir sempatisini kazandı. Üstelik Mustafa Kemal Paşa Anadolu'nun muhtelif yerlerinde İtilaf devletleri tarafından yapılan işgallerin, tüm İslam dünyasına karşı yapılmış olduğunun altını çizmekteydi. Başka bir ifadeyle İslam dünyasının dikkati Anadolu'ya çekilmek istendi. İstanbul'un resmen İngiltere tarafından işgal edilmesiyle, Müslümanların tepkisi ve sesi daha çok yükseldi. Bu işgale karşı mitingler yapıldı ve bildiriler dağıtıldı. Bu durum Hint Müslümanları için daha belirgindi. Müslümanlar, Halifeliği İslam dünyasında bağımsızlığın sembolü olarak görmekteydi. Yine İngiltere'ye mektuplar göndermek suretiyle İngiltere'nin bu haksız işgaline bir an önce son verilmesini talep ettiler. Hint Müslümanların kurmuş oldukları ve Afganların da katıldığı Hilafet Komitesi İngiltere'ye notalar verdi. İngiltere'nin Anadolu'daki işgali sürmesi demek, Hindistan ve diğer sömürgelerdeki İslam dünyasının harekete geçmesi anlamına gelmekteydi. Kurtuluş Savaşı zamanında Müslüman topluluklarla tesis edilen dayanışma ve iş birliği, Mustafa Kemal Paşa'nın siyasi başarısının ürünüydü.¹⁸

Diğer taraftan Batılı devletler Avrasya'da kendisinin dikte ettiği sömürü düzeninin devamından yanaydı. Mazlum milletler bu oluşturulmak istenen “*yeni dünya düzeninde*” bağımsızlık haklarından yoksundu. Ya bütün direktmelere, emrivakilere, zorlamalara boyun eğecek ya da bütün varlıklarıyla emperyalist düzene karşı koyacaklardı. Mazlumlar, emperyalist devletlerin saldırısı karşısında meşru müdafaa hâlindeydi. Çünkü insanların en kutsal hakkı olan “*yaşama hakkı*” söz konusuydu. Mazlum milletler içerisinde ilk defa Türk Milleti bağımsızlığını geri almak için “*ya istiklâl ya ölüm*” parolasıyla bağımsızlık mücadelesine girişti. Türk Milleti sinesinden çıkardığı Mustafa Kemal Paşa ile Doğu'ya ve Türk topraklarına yapılan saldırılara kahramanca karşı koymaktaydı. Türk Milleti bağımsızlığını geri almak için bu tarihi dönemde bütün varlığıyla harekete geçmekte ve bağımsızlığını emperyalizmden kurtarmak için her türlü gayreti göstermekteydi. Ayrıca Doğu'da emperyalizme karşı mücadeleye girişen ilk lider olan Mustafa Kemal Paşa'ya göre; bu mücadele bütün şarkın davası şeklinde tezahür etmekteydi. Bu gerçek, “*Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız Türkiye'ye ait olmadığını tekrar etmek lüzumunu hissediyoy-*

¹⁸ Yusuf Hikmet Bayur, **Hindistan Tarihi**, C. 3, TTK Basımevi, Ankara 1950, s. 560-565.

rum. Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye'nin müdafaa ettiği dava, bütün mazlum milletlerin, bütün şarkın davasıdır”¹⁹ sözleriyle ifade edilmektedir.

Türk Milleti ile Mazlum Milletler arasında, siyasi, sosyal, dini ve kültürel bağlar mevcuttu. Emperyalist devletler bu bölgeleri işgal edinceye kadar Mazlum Milletler geçmişte üç kıtaya hükmeden Osmanlı Devleti'nin bir parçası olarak yaşamışlardı. Müslümanlar Osmanlı halifesini İslam dünyasının lideri olarak görmekteydi. Diğer taraftan Osmanlı Devleti bünyesinde barındırdığından Müslüman dünyasıyla kader birlikteliği yaptı. Türkler bağımsız olmadıkça, Mazlum Milletler de bağımsız kalamazdı. Bundan dolayı Mazlum Milletler Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı'na büyük ilgi ve alaka gösterdiler. Anadolu coğrafyasında kaderlerinin çizileceğini bilmekteydi. Diğer taraftan Türk Milleti Mazlum Milletlerin bağımsızlığına giden yolun Anadolu'dan başlayarak, dalga dalga bütün Avrasya kıtasını etkileyeceğinin bilincindeydi. Türk Milleti emperyalist ve sömürü düzenine karşı vermiş olduğu savaş, bu bilincin tezahürüydü.

Sömürü düzeninin devam etmesinden yana olan Emperyalist devletlerin, bu düzenin kaldırılması çıkarlarına uygun değildi. Zira sömürgelerindeki sınırsız insan, yer altı ve üstü kaynakları sayesinde çok zenginleşen Batılı devletler, bu düzenin bittiği zaman zenginliklerinin de tükeneceğini bilmekteydiler. Bu düzenin devam etmesi için I. Dünya Savaşı'nı göze alan devletler bu zenginliğin elinden kayıp gitmemesi her türlü vasıtayı deneyerek karşı koymaktaydı. Bundan dolayı Mazlum Milletler tarafından topyekûn başlayacak bağımsızlık mücadelesi Emperyalist devletleri endişelendirmektedir. Dolayısıyla Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı başarısızlığa uğratılması gerekmektedir. Bu arada Türk Milleti bütün hücumlara, işgallere ve varlığına yönelik saldırılara insanüstü gayretlerle karşı koymaktaydı. Mazlum milletler bu insanüstü gayreti, savunmayı başka bir ifadeyle meşru müdafaaayı gördükçe kıpırdanmalar, emperyalizme karşı tepkiler başladı ve belli bir safhaya ulaştı.

¹⁹ Enver Ziya Kartal, **Atatürk'ten Düşünceler**, 23. bs., ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2003, s. 26.

Türk Kurtuluş Savaşı sürecince sömürge altındaki insanlar demokratik tepkilerini ortaya koydukça insan hak ve özgürlüklerine hiçe sayan Batılı devletler tarafından katliamlara varan uygulamalara maruz kalmaktaydı. Örneğin İngilizler, ülke genelinde tutuklamalara girişti; Hindistan kongresinin birçok şube üyelerini tutuklayıp mallarına el koydu, demokratik tepkilerini gösterenleri ihtiyar, kadın, çocuk demeden on binlerce insanı hapse attı. Tüm zorbalıklara ve büyük kayıplara rağmen halk geri adım atmadı. Sessiz direniş hareketiyle ilgili olarak yargılananların hemen hepsi “*hükümetle iş birliği yapmamaya ahdetmiş*” olduklarını söyleyerek mahkeme gitmeyip savcı ve şahitlerin sözlerini dinlemedi; mahkemede sorularına cevap vermedi ve mahkeme boyunca aralarında konuştu, kitap ve gazete okudular.²⁰ Dahası Mahatma Gandhi “*Tuz Yürüyüşü*” öncesince İngiltere Genel Valisi Lord Irwin’e yazdığı uzun mektupta şunları dile getirdi: “*Neden İngiliz egemenliğini bir lanet olarak görüyorsunuz? Çünkü gitgide artan bir sömürü sistemi ve ülkenin dayanamayacağı kadar yıkıcı, pahalı askeri ve sivil yönetimle suskun milyonlarca insanı yoksullaştırmıştır.*”²¹

Yukarıdaki süreçte meydana gelen tepkilerin ve nümayişlerin milli nitelik taşıdığı görülürken, daha önce ortaya çıkan İngilizlere karşı isyanlarda ise milli bir anlayışın olmadığı göze çarpmaktadır. 1857 yılında Sipahi İsyanı olarak tarihe geçen Hindistan’daki Sipahi Askerlerinin başlattığı ve daha çok onlara destek olan Müslümanların da benimsediği bu ayaklanmaların tamamen halka mal olmadı. Zira halkın büyük bir kısmı kendi kabuğuna çekildi, ayaklanmaya katılmak için herhangi bir çaba göstermedi.²² Bununla beraber kendiliğinden gelişen bu halk hareketi, çok kısa sürmesinden dolayı İngilizleri ülkeden tamamen çıkartarak bağımsız milli bir devlet kurmak gibi bir amaca dönüşemedi. Çünkü %90’ı tarımla uğraştığı için sadece çıkarları doğrultusunda hareket eden bilinçsiz halk, İngiliz sömürge düzenine

²⁰ Bayur, **Hindistan Tarihi**, s. 568.

²¹ Pascal Alan Nazareth, **Olağanüstü Bir Lider: Gandhi**, çev. Kosta Sarioğlu Albatros Yay., İstanbul 2014, s. 31.

²² George Lawrence, **Reminiscences of Forty-Three Years in India**, Lahore 1999, s. 259; Y.H. Bayur, **Hindistan Tarihi III**, s. 288; Vincent A. Smith, **The Oxford History of India; From The Earliest Times to the End of 1911**, London 1920, s. 662.

son verme düşüncesi barındırmadığından sadece meslekî sıkıntılarını hafifletmeye ve kendi içindeki itibarını kurtarmaya çalışmaktaydı. Dolayısıyla otorite zafiyetinden istifa ederek, adı suçları işlemeye meylettiler. Çünkü tarih, şimdiye kadar onlara böylesine bir fırsat sunmadı.²³ Nitekim bu döneme tanıklık eden önemli bir şahsiyet olan Durgadas Bandyopadhyaya; “burayı zapt eden Han Bahadur Han’ın kırk bin kişilik ordusunun çoğunluğunun parayla istihdam edilen fakir ve çiftçi acemilerinden meydana geldiğini, halkın bağımsızlık duygusuyla coşmadığını ve fakirlikten dolayı binlerce kişinin İngiliz ordusuna katıldığını” belirtmektedir.²⁴ Sonuç olarak bu dönemde Hindistan’da milli bir bilincin bağımsız bir devlet için gerçekleşmediği ortaya çıkmaktadır. Kişisel çıkar ve mesleki ayrıcalıklar elde etme fikri ön plandadır.

Öte yandan Mustafa Kemal Paşa’nın yaptığı çağrılar Mazlum Milletler tarafından karşılık bulmaktaydı. Anadolu’da işgalin bir an önce son verilmesi gerektiğini daha yüksek sesle söylemeye başlamışlardı. İngiltere, özellikle sınırsız zenginliklere sahip olan Hindistan sömürgesinin başkaldırısından çekinmekteydi. Nitekim Hindistan Müslümanları tepkilerini göstermekte gecikmeyecekti. Nitekim Hint-Pakistan Yarımadası’ndaki Müslümanlar Türk Kardeşlerinden aldıkları cesaret ve manevi destekle sömürgecilere karşı bir başkaldırı hareketine girmişlerdir. Bu kıpırdanma bağımsızlık mücadelelerin bir parçası sayılmaktadır. 1921’de Karaçi’de toplanan İslam Kongresi Mustafa Kemal Paşa’yı her yönden desteklediğini belirtmiş ve büyük zaferlerinden dolayı kendilerini kutlamıştır. Mustafa Kemal Paşa Türk Gençliği için olduğu kadar Pakistan Gençliğinin de kahramanı ve Bütün Asya’daki bağımsızlık hareketinin öncüsü olduğunu açıklamışlardır. Bununla beraber Pakistan’ın milli şairi Muhammed İkbâl de bu işgallere sessiz kalamamıştı. Mustafa Kemal Paşa’ya doğrudan “*Hittap*” adlı bir şiirle seslenmekte ve “*Allah yardımcın olsun*” dileğiyle şiire başlamaktaydı.²⁵

²³ Ramesh Chandra Majumdar “*The Revolt of the People,*” **British Paramonty and Indian Renaissance**, (nşr. R. C. Majumdar), Bombay 1988, s. 534.

²⁴ R. C. Majumdar, “*The Revolt of the People,*” s. 535.

²⁵ Bilal N. Şimşir, **Dış Basında Laik Cumhuriyetin Doğuşu**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s. 115.

Hilafet Kongresi Anadolu'ya yardım kampanyası açmış ve görülmedik bir ilgiyle karşılaşmıştır. Türk Kurtuluş Savaşı'na asıl maddi ve manevi desteği Hindistan Müslümanlarından gelmiştir. Çok özel olarak nitelenebilecek bu destek, hilafet makamının önemli bir etken olduğu açıktır.²⁶ Hint Müslümanları tarafından Anadolu'ya yollanan yardımlar, Mazlum Milletlerin dayanışmasının en güzel ve duygusal örneklerinden birini oluşturmaktaydı. Şöyle ki, bu ülkede çok yoksul insanlar bile, Anadolu'ya yardımcı olmak için çırpınmış, Hilafet Fonu'na bağışta bulunmak için, birkaç gün aç kalmayı bile göze almışlardır. Müslüman kadınların çabası ve özverisi, o boyutlara ulaşmıştır ki, mücevherlerini, en kıymetli takılarını vermişler, gelinler çeyizlerini fona bağışlamışlardır.²⁷

Mustafa Kemal Paşa, bağımsızlığın verilmediğini ve sadece kazanılabileceğini bilmekteydi. Türk Milleti'nin bütün zorluklara ve imkânsızlıklara rağmen, girişmiş olduğu ölüm kalım savaşını her ne pahasına olursa olsun yürütmeliydi. İstiklal ve hürriyetten vazgeçmeleri mümkün değildi. Sarsılmaz bir inanç ve azimle başlayan bu kutsal mücadele eninde sonunda başarıya ulaşacaktı. Bu sırada Avrasya'nın merkezinde başlayan Kurtuluş Savaşı, Mazlum Milletlere bağımsızlık mücadelesi için önlerinde duran örnekti. Mustafa Kemal Paşa emperyalizmle mücadelenin nasıl olması gerektiğini ve Mazlum Milletlerin nihai amacını Türk Kurtuluş Savaşı sürerken dile getirmiştir. Emperyalizmin yenilmesinin zamanı geldiğini, ortak bilinç, birlik ve beraberlikle emperyalizme karşı muvaffak olunacağını söylemiştir. Yine dünyada iki ayrı sınıfın olduğunu, bir tarafta zulüm görenler diğer tarafta zulüm edenler diye ayrıldığını belirtmekte ve Mazlum Milletlerin bağımsız olması gerektiğini söylemekten geri kalmamıştır.

Mazlum milletler kendi "*Kurtuluş Savaşını*" başlatmasının gerekli olduğunu ve bağımsızlık ancak bu şekilde sağlanabileceğini söyleyen Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'nın en zor ve müşkül durumunda bile Mazlum Milletlerin bağımsızlık mücadelesine ilgi göstermiştir. Yaptığı konuşmada Mazlum Milletler dayanışmasıyla ilgili genel değerlendirmesi şu şekildedir: "*Şarktaki dostlarımızla bağlı-*

²⁶ S. Özel, *Casustur Casus*, s. 22.

²⁷ Barış Doster, *Atatürk Türk Dünyası ve Mazlum Milletler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004, s. 259.

ğımız cihanı aldatmak ve kendi lehimize neticeler elde etmek gayesi değildir. Sadece halklarımızı, istiklalimizi korumak içindir. Zaman geçtikçe mevcut bağların güçleneceği ve ilerleyeceği de şüphesizdir. Efendiler, işgalci, saldırgan devletler de milletlerin mevcudiyetlerini, meşru haklarını tanıyacıklarını ilan etmişlerdir. Hadisat gösterdi ki bu ilan ve ifadede katiiyen yalancıdırlar. İşgalci, emperyalist, saldırgan olan devletler dünya genelinde kendilerinin işgal ettiği toprakları sömürmekte ve beşeriyeti kendi hırslarını tatmin etmek için çalışmaya mahkûm etmeyi esirler diye adlandırmaktadır. Bunlardaki bu garip zihniyet, garip olduğu kadar da gülünçtür.

Onlar ilan ettikleri insanı ve adalet esasları gerçekten benimse-dikleri için değil, senelerden beri köle altında tuttıkları Mazlum Mil-letleri büsbütün silahları tecrit etmek ve daha kolay hükmetmeye de-vam etmek için bir vasıta olarak kullanmaktadırlar. Buna diğer bir neden daha vardır: Birbirlerini aldatarak biri diğerinden fazla men-faat koparmak... Hilekârlıkta birbirlerine adeta yarışma halindedir.

Sonuçta dünya iki sınıfa ayrılmaktadır. Birisi Şark ki kendi mev-cudiyetini, insanlığını, istiklalini bilmektedir; bu şuurla el ele vermiş-tir. Diğer bir sınıf var ki bunlar sırf kendi hırslarını tatmin etmek için çalışmaktadır. Fakat bunların gayesi insaniyetin, beşeriyetin iyiliğine yönelik olmadığı gibi bilakis zulüm, tazyik olduğu için onları lanetle yâd etmekte kendimizi haklı görürüz. Efendiler, bu zümre kudret ve kuvvet mevkiinde bulundukça bunların mazlumlara merhamet ve şef-kat göstermelerine imkân yoktur. Böyle bir şeye inanmak büyük bir gaflettir. Bu kuvvetlerin maddi, manevi silahlarından tecrit edeceğiz zaman ancak böyle bir harekete beklenilebilir.

... Muzir ve zehirli dimağlardan birleşerek bize musallat olan zümreye karşı yalnız

Rusya'da değil, doğu'yu, batı'dan ayıran ve ta şimalden cenuba kadar uzanan müşterek bir cephe vardır. Bu cepheye savunmak ve korumak birbirleriyle aynı kaderi paylaşmış olan milletlerin hakiki, samimi dayanışmasıyla muvaffak olacaktır. Bu dayanışma bugün aramızda tabii bir surette mevcuttur. Fakat bu dayanışmaya dahil devletlerin başlı başına ayrı ayrı kuvvetli olması, ayrı ayrı istiklal fikrini benimseyip ve gerekli imkân ve olanakları sağlamaları lazımdır. Binaenaleyh hep ayrı ayrı kuvvetler ve istiklal-i idareimizi temin etmek mecburiyetindeyiz. Garp ancak bu kuvvet karşısında teslim

*olmaya mecbur olacak ve bu gayri insanı muameleye, zulüm ve zorbalığına son verecektir. Bunun husule gelmesi çok zamana ihtiva etmemektedir. Karşılıklı güven, samimiyet ve dostane tavır devam ettikçe kat edilecek mesafe azalacaktır.”*²⁸

Mustafa Kemal Paşa yukarıda da belirtildiği gibi daha 1922 yılında Mazlum Milletlerin kurtuluş manifestosunu hazırlamış ve uluslararası kamuoyuna sunmuştur. Öyle ki, bu kurtuluş reçetesinin en önemli mücadelesi verilmekte, Mazlum Milletlere umut, cesaret ve ilham verecek başarılar kazanılmaktaydı. Buna karşın İşgalci devletler Türk topraklarını sömürge hâline getirmek için var gücüyle çalışmaktaydı.

Kurtuluş Savaşı döneminde Anadolu Hükümeti'nin Mazlum Milletlere yönelik bağımsızlık çağrıları ve davetleri çok daha fazladır. Çünkü demiri tavında dövmek gerekirdi. Mazlum milletler Asya halklarından biri olarak gördüğü Türklerin, İşgalci devletlere karşı yürüttüğü onurlu mücadelede taraftı. Hak, hukuk, adalet arayan, sömürülmemek istemeyen, onurlu yaşamak ve özgürlük isteyen toplumlar ve devletler Türk Milleti'nin yanındalardı. Türk Milleti emperyalizme karşı başarı yakaladıkça, Mazlum Milletler Türk Kurtuluş Savaşı'ndan esinlenerek, kendi bağımsızlık mücadelesini emperyalizme karşı başlatmak için ele geçen bu tarihi fırsatı değerlendirebilirdi. Şöyle ki, Mustafa Kemal Paşa *“Biz emperyalizmi Doğu'nun başlangıcında yok edeceğiz, sizler yani Doğunun halkları emperyalizmi Doğu'nun geri kalan bölgelerinden kovabilirsiniz”* inancını ve güvenini vermeye çalışmaktaydı. Türk Milleti'nin önderi Mustafa Kemal Paşa, Yunanlılara karşı kazandığı her zaferden sonra şöhreti ve namı almış başını gitmekteydi. Bilhassa Doğu, ona çeşitli isimler ve unvanlar koymakta adeta yarış hâlindeydi.²⁹

Mustafa Kemal Paşa söz konusu dönemde *“Mazlum Milletler”* dediği ezilen Doğu halklarının umudu, ilham kaynağı ve kahramanı olmuştur. Doğu'da *“Adalet Şampiyonu”*, *“Hürriyet Şampiyonu”*, *“Bağımsızlık Şampiyonu”* diye anılmaya başlanmıştı. Müslüman kitleler *“İslam'ın Eşsiz Kahramanı”*, *“İslam dünyasının Ümidi”*, *“İslam'ın Şerefli Çocuğu”* diye yüceltmekteydi. Asya halkları ise *“Asya'nın Savunucusu”*, *“Asya'nın Değerli Evladı”* sözleriyle çağırma-

²⁸ S. Borak, *Atatürk'ün Resmi Yayınlarına Girmemiş...*, s. 144.

²⁹ *Cumhuriyet*, S. 3932, 28 Nisan 1935, s. 1.

Anadolu Mecmuası
2/III, Nisan 2023, s. 19-46.

taydı. Kısacası Mustafa Kemal Paşa tarihsel bir kırılmanın yaşandığı bir dönemde tarih sahnesine çıkmış ve “*Doğunun Kahramanı*” olmuştur.³⁰

Sakarya Savaşı'nın kazanılması, Türk Milleti'nde olduğu gibi, Asya, Afrika ve Balkanlar'daki Mazlum Milletleri de sevince boğmuştu. Mustafa Kemal Paşa'ya her yerden kutlama telgrafı gelmekteydi.³¹ Bangladeş'in milli Şairi Kazi Nasrul İslam onun için ilk kez bir şiir yazmıştı. Bangladeş, Türkler için ama asıl Atatürk'e olan sevgi ve bağlılıkları açısından Türkiye için bir “*İlk*”ler ülkesiydi. Nazrul İslam'ın daha yirmi iki yaşındayken, Türkiye'yi ve Türkleri hiç görmemişken, Sakarya Zaferi haberlerinin Bengal'e ulaşmasını takiben yazıp, Ekim 1921'de Kalküta'da “*Müslim Bharat*” dergisinde yayınladığı ve kısa sürede halk arasında benimsenip destanlaşan “*Kemal Paşa*” şiirinin Mazlum Milletler açısından özel bir yeri vardır. Bilindiği gibi Sultan V. Mehmet Vahdettin tarafından da tasdik edilmiş bir idam fetvası ve fermanından (11 Mayıs 1920) başka kişisel olabilecek methiyeler ve şiirler dışında, ithaf edilmiş bir şiir, methiye yazılmayan Mustafa Kemal Paşa açısından bu şiir “*ilk*” olma özelliği taşımaktadır. Söz konusu şiir, Kurtuluş Savaşı için keza, Türkün kahramanlığı, yenilmezliği, istiklâl, hak ve özgürlüğe bağlılığı gibi kavramların Üstad Nazrul'un kaleminden Bengal dilinin güçlü müziği ile yansıtıldığı yine ilk ve tek şiirdir. Hatta anılan şiir, destansı niteliğe sahip olup ayrıca bir ulusun emperyalizme, sömürgeci güçlere karşı topyekûn mücadele çağrısını yani bir başkaldırı ve kahramanlık destanını anlatmaktadır.³²

Mustafa Kemal Paşa Mazlum Milletlerin kaderinin Anadolu coğrafyasında çizildiğinin bilincindeydi. Türk Milleti sadece kendi kaderini belirlemek için değil, aynı zamanda Mazlum Milletlerin de kaderini belirlemek için silaha sarılmıştı. Burası tüm Mazlum Milletlerin kaderinin belirlendiği bir arena olmuştu. Bir başka ifadeyle Ankara sadece Türklerin başkenti değil, aynı zamanda bütün Mazlum Milletlerin başkenti durumuna gelmişti. Mustafa Kemal Paşa bu gerçeği;

³⁰ B. N. Şimşir, **Atatürk ve Afganistan**, s. 37-38; **Aydın Tarihi**, No: 48, Kasım 1937, s. 375-377.

³¹ **Varlık**, S. 45,13 Nisan 1922, s. 24; **Ulus**, S. 6216, 18.11.1938, s. 4.

³² Kemal Özcan Davaz, **Atatürk: Bangladeş, Kazi Nasrul İslam**, Divan Yayıncılık, Ankara 2000, s. 22.

“Türkiye’nin bugünkü mücadelesi yalnız Türkiye’ye ait olmadığını tekrar etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiye’nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bite-bilirdi. Türkiye’nin müdafaa ettiği dava, bütün Mazlum Milletlerin, bütün şarkın davasıdır”³³ şeklinde belirtmektedir.

Afganistan Elçisinin söylediği gibi Müslüman dünyasının başı Anadolu coğrafyasıydı. Bütün Müslüman dünyasının Anadolu’daki mücadeleyi yakından takip etmekteydi. Buna göre; “İslam dünyası koca bir vücut gibidir. Başı Türkiye, boynu Azerbaycan, göğsü İran, kalbi Afganistan, karnı Hindistan’dır. Mısır’la Filistin, Irak’la Türkistan da kolları ve bacaklarıdır. Bir insanın başına vurulur da vücudunun üst tarafı bunu duymaz olur mu? İngiltere, başımıza çok sert vurduğu içindir ki hepimiz buna karşı geliyoruz.”³⁴ sözleriyle bu durumu anlatmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa’nın gerek İtilaf devletlerine gerekse Yunanistan’a karşı askeri başarıları sonucunda siyasi ve diplomatik alandaki olumlu yönde gelişmeler Mazlum Milletlerde bağımsızlık mücadelesi için referans olmuştur. Gerçekten de milli hareketlerin yeni yeni uyanmaya başladığı Doğu dünyası, Milliyetçi Türkiye’yi bir örnek ve önder gibi görmeye başlamıştı. Türkiye Batı emperyalizmine başkaldıran ve onun boyunduruğunu silkip atmak için savaşa girişen ilk Doğulu ülkeydi. Bir zamanlar Avrupa’da Garibaldi’nin³⁵ adı nasıl yayılmışsa, Mustafa Kemal Paşa’nın adı da Asya’da öyle yayılacaktı.³⁶

³³ Enver Ziya Kartal, **Atatürk’ten Düşünceler**, 23. bs., ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2003, s. 26.

³⁴ Lord Kinros, **Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu**, 17. bs., Altın Kitapları, İstanbul 2006, s. 351.

³⁵ Giuseppe Peppino Garibaldi, İtalya’nın ilk evrensel ve efsanevi kahramanı ve herkesin bir biçimde kendine yonttuğu bir tarihi kişiliktir aynı zamanda. İtalya’ya bütünlüğünü kazandırdığı için, faşizmin isim babası Benito Mussolini kendini Garibaldi’nin doğal uzantısı addetmiştir. Tabii ki, Garibaldi bugün de İtalyan sağ için neredeyse kült bir kişilik. Fransız Devrimi’nden esinlenerek giriştiği bağımsızlık ve birlik savaşındaki öncülüğüne, “Binler” namıyla maruf seferberlik ordusunu oluşturan ‘kırmızı’ gömleklili gönüllü asker ve devrimcileri de katınca, ‘öteki’ İtalya başbuğ ve de Berlusconi ve ‘Hristiyan teferruatından eksik kalabilir mi? Kaldı ki “Kızıl Gömlekliler” ordusu-

Türk Kurtuluş Savaşı'nın Kazanılması ve Mazlum Milletlerde Yansımaları

Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki Türk Milleti'nin cephede kazandığı zaferler, doğrudan doğruya emperyalizmin yenilgisiydi. Türk Milleti büyük yokluklar, imkânsızlıklar ve her türlü engellemelere rağmen emperyalizme karşı başarı kazandı. Emperyalizmin sonunun başlangıcı olan yol Anadolu'da açıldı. Türk Milleti'nin azmi, hırsı ve cesaretiyle kazandığı zaferler, şüphesiz benzer durumlarda bocalayan, ümitsizliğe düşen Mazlum Milletleri de etkileyecekti. Bu sırada Mazlum Milletler Türk zaferini kendi zaferiymiş gibi kutlamaktaydı.

Anadolu'nun başarısı Endonezya'dan Fas'a, Hint Yarımadası'ndan Çin'e, Ortadoğu'dan Afrika'ya kadar geniş bir alanda ses getirdiği, sömürge ya da yarı sömürge konumundaki halkları etkilediği için bu zafer yeni bir çığır açmıştı.³⁷ Bir milletin bütün araç ve gereçlerden yoksun olmasına rağmen, bağımsızlığını dünyaya nasıl kazanacağını bu döneme kadar gösteren ilk ve tek örnekti. Kısa bir zamanda Müslüman dünyasında Mustafa Kemal Paşa'nın şöhreti ve namı zirveye ulaşmıştı.

Anadolu'da kazanılan mücadele, şüphesiz Mazlum Milletlerin emperyalizmi yenebileceğine dair inancı ve umudu artırmıştı. Aslında emperyalizm ilk kez yenilmişti ve bu yenilgiyle beraber zayıflamaya

nun komutanı Garibaldi, İstanbul dâhil dünyanın dört bir yanında ülkesiyle dayanışma amacıyla "*Amele Cemiyetleri*" örgütlemiş toplumsal bir yurtseverdi. İşte bu gerekçelerle, başta İtalyan komünist ve işçi hareketinin liderlerinden Antonio Gramsci (1891-1937) ve Palmiro Togliatti (1893-1964) olmak üzere tüm İtalyan solu tarafından da İtalyan sosyal mücadele tarihinin kurucusu, simgesi kabul edilmektedir. Fransız Devrimi üzerine en tanınmış çalışmalardan birini yapmış olan ünlü Fransız tarihçisi Jules Michelet (1798-1874) Garibaldi hakkında şöyle yazmaktadır: "*Avrupa'da tek bir kahraman tanıyorum, iki değil: Hayatı bir destan olan Garibaldi.*" 142 yıllık İtalyan Amele Cemiyeti <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/142-yillik-italyan-amele-cemiyeti-38734365> (Erişim Tarihi: 11.2.2010); Max Boot, **Görünmeyen Ordular-Gerilla Tarihi.**, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2014, s. 1-20.

³⁶ **Aydın Tarihi**, No: 48, Kasım 1937, s. 377; L. Kinros, **Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu**, s. 351.

³⁷ **Akşam**, S. 7219, 18 Kasım 1938, s. 7.

başlamıştı. Bu durum Batılı devletleri şaşkınlığa uğratmış, endişelendirmiş ve öfkelenmiştir. Etkinliği ve gücü konusunda geçmişini arayacağı kesindi. Emperyalist devletler tarafından Anadolu'da umulmayan, beklenilmeyen ve akıllarına gelmeyen gerçekleşmişti. Artık Mazlum Milletler kendi “*Kurtuluş Savaşları*” için öğrenilmiş çaresizliği yenebilecek, kendilerindeki öz güven eksikliğini kapatacaklar ve mücadele için önlerinde başarıya ulaşmış bir örnekten esinlenerek, kendilerinin “*Kurtuluş Savaşını*” başlatabileceklerdi. Bununla beraber sömürgelerinde büyük bir sarsıntıya uğramasına rağmen, Emperyalist devletler ödünler vererek, durumunu geçici olarak koruyabilmişti.

Doğu'da büyük bir heyecan yaşanmış, Bangladeşliler en az Hindistanlılar kadar Anadolu coğrafyasındaki Kurtuluş Savaşı'na ilgili duymuşlardı. Zira yürütülen Kurtuluş Savaşı tüm Mazlum Milletlerin kaderiyle alakalıydı. Günümüzde büyük bölümü bağımsız Bangladeş Devleti sınırları içinde kalan Bengal, söz konusu dönemde İngiliz sömürgesiydi. Emperyalizminin yenilmezlik efsanesini yıkan, Asya ve Afrika halklarının gözünde bir kahramana dönüşen Türk Kurtuluş Savaşı'nın lideri Mustafa Kemal Paşa bütün sömürge halklarının olduğu gibi Bengal halkının da kurtuluş umudu olmuştu. Kurtuluş için çırpınan, silaha sarılan, savaşın bütün Asya ve Afrika halkları onu lider olarak benimsediler. Batı sömürgeciliğine karşı kurtuluş ve bağımsızlık bayrağını açan ulusal liderler, Mustafa Kemal Paşa'yı örnek almaya, onun izinden yürümeye çalışmaktaydı.³⁸

Hindistan Başbakanı Zawaharllal Pandit Nehru 1963 yılında Kurtuluş Savaşı'nın Mazlum Milletlere örnek olduğunu söylemiş ve “Büyük Zafer”in Hindistan'da büyük heyecan ve sevinç yaşattığını söylemiştir. “*Kemal Atatürk veya bizim onu o zamanlar tanıdığımız adıyla Kemal Paşa, gençlik günlerinde benim kahramanımdı. Biz o tarihlerde kendi bağımsızlık hareketimize son derecede meşguldük ve ben, diğer birçok kimselerle birlikte hapisane hayatına başlamıştım. Kemal Paşa'nın Türkiye'yi yabancı esaret ve baskısından kurtarmak yolundaki çalışma ve mücadelesi ile ilgili haberleri, hapishanede bile büyük bir ilgi ve heyecanla izlemekteydik. Anadolu'da Yunanlılara*

³⁸ Bilal N. Şimşir, “*Doğu Bengal'da Atatürk Lisesi,*” Belleten, C. XLIII, S. 170, (Nisan Ayrı Basım), s. 415.

karşı kazanılan Büyük Zafer'in haberi hapishanede bize ulaştığı zaman, bundan ne büyük sevinç duyduğumuzu ve bunu hapishanede dahi nasıl kutladığımızı çok iyi hatırlıyorum.”³⁹

Türk Milleti Büyük Zaferi yurdun her köşesinde büyük coşku ve sevinçle kutlarken, Asya, Afrika ve Balkanlar'da yaşayan Mazlum Milletlerin sevinci ve coşkusu Anadolu'da yaşananlardan farklı değildi. Bütün Mazlum Milletler müşterek bir heyecan ve coşku yaşamaktaydılar. Sömürü altındaki topraklar sanki Anadolu'dan bir yer gibiydi. Bu sırada Afganistanlı, İranlı ve Hindistanlı gençler eğitim almak amacıyla buldukları Berlin'den duydukları mutlulukları dile getirdiler.

Türk Zaferini kutlamak üzere, Almanya'da bulunan Afganistanlı, İranlı, Hindistanlı ve diğer Doğulu aydınlar 16 Eylül 1922 günü Berlin'de bir toplantı yapmış, bu toplantıda söz alan Abdurrahman Saif şu şekilde değerlendirmede bulunmuştur: “*Burada hazır bulunan İranlılar ve Afganlılar adına konuşuyorum. Biz hepimiz Mustafa Kemal'i kutluyoruz. Çünkü onun zaferi, özgürlük için savaşan bütün insanların zaferidir. Bunu bir din savaşıyla karıştırmamak gerekir. Bu savaş tam bir özgürlük savaşıdır; bu zafer özgürlük yolunda ilk adımdır. Tüm özgürlük savaşçılarının, özellikler Gandi'nin, Afganistan Emirinin ve Mustafa Kemal'in adlarını burada saygıyla anmak isterim. İster İranlı ister Afganlı, isterse de Hindistanlı olalım, ülkelerimizdeki emperyalizme son vermek için birleşmemiz gerekir. Türkiye'de emperyalizme yakında son verilecektir. İnanıyorum ki, öteki uluslar da Türkiye'yi örnek alacak, Türkiye'nin izinden yürüyecek ve İngiliz'i yurtlarından kovacaklardır.*”⁴⁰

Hindistan'da Türk Kurtuluş Savaşı kazanılan zafer sonucunda kutlamalar yapılarak şenlik havası yaşanmıştır. Hindistan Müslümanları en çok sevinen halklardan birisi olmuştur. Lozan Barış Antlaşması kesintilere uğrayınca Hindistan Müslümanları İngiltere'ye gözdağı vermekten geri kalmamıştır. Bu sebeple yapılan Hindistan'daki bir toplantıda Mustafa Kemal Paşa'ya; “*Seyf-ül İslam (İslam'ın kılıcı)*

³⁹ Muzaffer Ender, **Bütün Dünya'da Atatürk**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s. 119.

⁴⁰ B. N. Şimşir, **Atatürk ve Üçüncü Dünya Ülkeleri**, s. 1916.

unvanı verilmiş ve kazandığı zaferlerin yalnız İslam âlemine değil, bütün Asya kıtasına şeref kazandırdığı"⁴¹ söylenilmişti.

"*Hindistan Müslüman halkı şimdiden şunu açıklar, 'İngiltere Türkiye'ye karşı savaş açarsa, Hindistan Müslümanları, kitle halinde Türkiye milli ordusunun saflarında yer alacaklar ve İslam'ın onurunu ve saygınlığını silahla koruyacaktır...*"⁴² Hindistan Kongre Partisi ise İngiliz İşçi Partisi'ne çektiği telgrafta; "Türkiye'nin bağımsızlık davası tüm Asya davası"⁴³ olduğunu bildirmektedir.

Yine Hindistan Meclis Başkanı Sir Molla Abdürrahim, Türkiye'nin emperyalizme karşı nasıl Mazlum Milletler üzerinde etki yaptığını anlatmaktadır. Buna göre; Despot Loyd George'nin yıkılmasına sebep olan zaferi, Asya ve Afrika milletlerinin haysiyet kaynağı oldu. Türkiye, karşısında bütün bir galip dünya bloğunu bulmuştu. Zerrece duraksamadan vaziyet aldı ve kazandı. Bu bir hesapsızlığın değil, tam aksine, cesaretle örtülü bir hassaslığın sonucudur. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'ya göre; karşı konulmaz kuvvet Hak'tı. Ona sahip olan, bu değere gerçekten sahipse, aşılmaz sanılan engeller geçilebilir ve Kudret, bizzat Hakk'ın öz varlığından tamamlanırdı. O, zulmün ve istibdadın ebediyen payidar olamayacağını öylesine ispatını yapmıştır ki, cihan tarihi böylesine girişimlerin sürmüş olacağını bir daha kaydetmeyecektir.⁴⁴

Diğer yandan Çin uzun süredir İngiliz emperyalizmi altında sömürülmekteydi. Çin emperyalizmin tutsaklığından kurtulup bağımsızlığını kazanmak istemekteydi. Bu sırada Atatürk'ün adı Çin'de "*Doğunun Güneşi*" unvanıyla yayılmaktaydı. Çin tarihçi Prof. C'hi Tzu-Hsi; Türkiye'yi zaferden zafere götüren, iç ve dış felâketlerden, zincirlerden kurtaran, hayat ve kurtuluşu sağlayan, daha verimli, daha gösterişli ve daha mutlu yeni bir döneme kavuşturan Gazi Mustafa Kemal'di. Bundan dolayı, Doğu'nun yeni güneşi ve yeni önderi olmuştu. Evet bir daha kısa ve açık bir şekilde tekrarlarım ki, Gazi Mustafa

⁴¹ B. N. Şimşir, **Doğunun Kahramanı**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s. 66.

⁴² B. N. Şimşir, **Doğunun Kahramanı**, s. 66.

⁴³ İ. Bozdağ, **Atatürk'ün Avrasya Devleti**, s. 162.

⁴⁴ M. Ender, **Bütün Dünya'da Atatürk**, s. 77.

Kemal, Doğu'nun yeni güneşi olup dünya tarihini ikiye bölmüş, eski devirleri kapatarak dördüncü bir devir açtığını belirtmiştir.⁴⁵

Çin Elçisi General Ho-Yao-Su, 1936 yılında Türkiye'de görevliken Atatürk'ün tüm Avrasya kıtasını aydınlattığını şu şekilde nakletmiştir: *“Türk Devrimi'nin bütün Doğu dünyasının, ilerleme ve gelişmesindeki rolü, Batı dünyasını Kültür ve Uygarlık yoluna yönelten Fransız Devrimi kadar önemli ve etkilidir. İnkılâbınızın kıvılcımlarından çıkacak olan ateş, bütün Doğu milletlerini aydınlatacak, kamaştıracak ve gerçek nuru yaratacaktır”*⁴⁶ Asya'nın en büyük nüfusunu oluşturan Çin, Atatürk'ün Asya halkına getirdiği özgürlük ve bağımsızlık idealinden etkilenmiştir. Bununla beraber Çin gazeteleri Atatürk'ün ölümü üzerine bütün Asya milletlerinin babaları anmakta olduğunu yazmıştır.⁴⁷

Türkiye'ye siyasi ziyareti sırasında Mustafa Kemal Paşa, Suriye Başvekiline ülkesiyle ilgili şunları söylemiştir: *“Ben söylüyorum ki, İslam âlemi ve Suriye Milleti ve devleti tamamıyla ve katiyen müstakil olmalıdır. Bunu buradan söylediğim gibi, Fransızların ve bütün dünyanın önünde tekrar etmek, benim için şeref ve zevktir...”*⁴⁸

Mustafa Kemal Paşa Kurtuluş Savaşı sırasında da er geç bağımsızlıklarını kavuşacaklarını Mazlum Milletlere müjdelemiştir. *“Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün şark milletlerinin de uyanışını öyle görüyorum. İstiklal ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, şüphesiz ki terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler, bütün güçlülere ve bütün manilere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istikbale ulaşacaklardır. Müstemlekecilik ve Emperyalizm, yeryüzünde yok olacak ve yerlerine milletler arasında hiçbir renk, din, ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve iş birliği çağı hâkim olacaktır.”*⁴⁹

⁴⁵ Ender, **Bütün Dünya'da Atatürk**, s. 76.

⁴⁶ Ender, **Bütün Dünya'da Atatürk**, s. 76.

⁴⁷ **Akşam**, S. 7219, 18 Kasım 1938, s. 7.

⁴⁸ Şimşir, **Atatürk'ün Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri**, s. 223.

⁴⁹ **Dünya Gazetesi**, S. 1007, 20 Aralık 1954, s. 7.

Sonuç

Türk Milleti 1911'den başlayarak Lozan Antlaşması yapılıncaya kadar kesintisiz bir şekilde savaşmıştı. Anadolu taş üstünde taş kalmayacak şekilde adeta harabeye dönmüş, Lozan Antlaşması imzalanmasıyla beraber Türk Milleti bağımsızlığını Batı'ya da kabul ettirdikten sonra hızlı bir kalkınma hamlesine ihtiyaç duymuştur.

Türk Milleti vatan topraklarını savunmak için Hicaz, Yemen, Mısır ve Galiçya'da ve dünyanın muhtelif yerlerinde oluk oluk Türk kanını seve seve akıttılar. Bir daha böyle hazin sona asker gönderilemezdi. Mazlum milletler de aynı Türkiye'nin yaptığı gibi bağımsızlığını kazanmalıydı. Kendi insan kaynaklarına ve bilincine dayanan bağımsızlık elbette kalıcı ve sonsuz olacaktı. Bağımsız yaşamak için onlar da Türk Milleti gibi savaşmalıydı. Türk Kurtuluş Savaşı'nın parolası gibi "*Ya istiklâl ya da ölüm*" şeklinde bir yöntem benimsemeleri gerekirdi.

Kurtuluş Savaşı sırasında Türk Dış Politikası'nın nihai hedeflerinin biri de Mazlum Milletlerin tam bağımsız devlet statüsü kazanmasıydı. Türk Dış Politikası yürüten Mustafa Kemal Paşa, olağanüstü dönem içerisinde yarı bağımsızlığını elde eden devletlerle iş birliği ve dayanışmayı artırdı. Türkiye'nin imkân ve olanaklarının elverdiği ölçüde Doğulu devletlere yardım etti. Bu bağlamda Türk Dış Politikası Doğulu devletleri merkeze alan bir yaklaşım benimsedi. Bilhassa Afganistan, İran daha sonra yarı bağımsızlıklarını kazanan Irak ve Suriye ile iyi ilişkiler gelişecek ve iş birliği ve güven arttırıcı antlaşmalara imza atılacaktı.

Mustafa Kemal Paşa ideali icabı sömürgeciliğin ve manda sisteminin aleyhtarıydı. Yeryüzündeki bütün milletlerin kendi geleceklerini bizzat kendilerinin belirlemesi ve eşit haklara sahip olmaları fikrine samimiyetle bağlıydı. Bütün milletlerin tam bağımsız bir yapıya kavuşmalarının en büyük destekçisi oldu. Mazlum Milletlerin bağımsızlığa kavuşacağını da müjdeleyen Mustafa Kemal Paşa, yarım asır önce söylediği sözlerle Mazlum Milletlerin bağımsızlığına kavuşacağını bildi.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın evrensel etkilere sahip olduğunu bizzat Doğulu Aydınlar ve Liderler tarafından dile getirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Mazlum Milletlere açtığı çığır, Asya halkları tarafın-

Anadolu Mecmuası
2/III, Nisan 2023, s. 19-46.

dan değerlendirilmiş, Doğu dünyası bağımsızlığa giden yolda Türk Milleti'nin emperyalizme karşı izlediği yolu tatbik etmişlerdi.

Bibliyografya

- Akşam**, S. 7219, 18 Kasım 1938.
- Akşın, Aptülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.
- Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk I**, C. VIII, TTK Basımevi, Ankara 1981.
- Ayın Tarihi**, No: 48, Kasım 1937, s. 375.
- Bayur, Yusuf Hikmet, **Hindistan Tarihi**, C. 3, TTK Basımevi, Ankara 1950.
- Birinci Doğu Halkları Kurultayı, Bakü 1920 (Belgeler)**, 3. bs., Kaynak Yayınları, İstanbul 1999.
- Borak, Sadi, **Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş, Söylev, Demec, Yazışma ve Söyleşiler**, 3 Bs., Kaynak Yayınları, İstanbul 1998.
- Boot, Max, Görünmeyen **Ordular-Gerilla Tarihi.**, İnkılap Yayınevi, İstanbul 2014.
- Bozdağ, İsmet, **Atatürk'ün Avrasya Devleti**, Tekin Yayınları, İstanbul 1998.
- Davaz, Kemal Özcan, **Atatürk: Bangladeş, Kazi Nasrul İslam**, Ankara, Divan Yayıncılık, 2000.
- Doster, Barış. **Atatürk Türk Dünyası ve Mazlum Milletler**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004.
- Doyle, Michael W., **Empires**, Cornell University Press, New York, 1986.
- Dünya Gazetesi**, S. 1007, 20 Aralık 1954.
- Ender, Muzaffer, **Bütün Dünya'da Atatürk**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- Erskine, Andrew, **Roman Imperialism**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 2010.
- Esmer, Ahmet Şükrü, "Atatürk ve Asya," **Ulus**, S. 2646, 20.11.1938.

Anadolu Mecmuası
2/III, Nisan 2023, s. 19-46.

Fromkin, David, **Bariřa Son Veren Bariř**, Haz. Mehmet Harmancı, Epsilon Yay., İstanbul 1994.

Gencer, Ali İhsan- Özel, Sabahattin, **Türk İnkılap Tarihi**, 10. Bs., Der Yay., İstanbul 2005.

İlhan, Attilâ: **O Sarişın Kurt**, 11. Baskı, Türkiye İř Bankası Kùltür Yay., İstanbul 2007.

Karal, Enver Ziya, **Atatürk'ten Düşünceler**, 23. bs., ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2003.

Kavas, Ahmet, "Sömürgecilik," *DİA*, C. 39, İstanbul 2009, s. 394-397.

Kinros, Lord, **Atatürk: Bir Milletın Yeniden Doğuşu**, 17. bs., Altın Kitapları, İstanbul 2006.

Paşa, Halil, **İttihat ve Terakki'den Cumhuriyete Bitmeyen Savaş**, Haz: M. Taylan Sorgun, Kamer Yay., İstanbul 1997.

Koebner Richard- Schmidt Helmut Da., **Imperialism, The Story and Significance of A Political Word**, Cambridge University Press, Cambridge 1965.

Lawrence George, **Reminiscences of Forty-Three Years in India**, Sang-e-Meel Publications, Lahore 1999.

Majumdar Ramesh Chandra, "*The Revolt of the People*," **British Paramountcy and Indian Renaissance**, (nşr. R. C. Majumdar), Bombay 1988.

Nazareth, Pascal Alan, **Olağanüstü Bir Lider: Gandhi**, çev: Kosta Sarıoğlu Albatros Yay., İstanbul 2014.

Özer, Sabahattin, **Millî Mücadelede Mustafa Kemal Paşa'ya Karşı İngiliz Ajanları ve İşbirlikçileri; Casustur Casus**, Derlem Yay., İstanbul 2009.

Sergeev, Evgeny, **The Great Game 1856-1907**, Washington-Baltimore 2013.

Şimşir, Bilal Niyazi, **Atatürk ve Afganistan**, ASAM Yayınları, Ankara 2002.

Şimşir, Bilal Niyazi, **Atatürk ve Avrasya**, Avrasya Stratejik Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

Anadolu Mecmuası
2/III, Nisan 2023, s. 19-46.

Şimşir, Bilal Niyazi, “*Atatürk ve Üçüncü Dünya Ülkeleri,*” VIII. **Türk Tarih Kongresi**, Cilt III’den Ayrı Basım, TTK Basımevi, Ankara 1983.

Şimşir, Bilal Niyazi, **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, TTK Basımevi, Ankara 2001.

Şimşir, Bilal Niyazi, **Bizim Diplomatlarımız**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1996.

Şimşir, Bilal Niyazi, **Dış Basında Laik Cumhuriyetin Doğuşu**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

Şimşir, Bilal Niyazi, **Doğunun Kahramanı**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

Türk Dış Politikasında 50. Yıl, Kurtuluş Savaşımız (1919-1922), Haz: Dışişleri Bakanlığı, Ankara 1973.

Uçarol Rıfat, **Siyasi Tarih (1789-2001)**, 3 bs., Der Yay., İstanbul 1985.

Ulus, S. 6216, 18.11.1938; **Ulus**, S. 2646, 20.11.1938.

Varlık, S. 45,13 Nisan 1922.

Vincent A. Smith, **The Oxford History of India; From The Earliest Times to the End of 1911**, Wentworth Press, London 1920.